

אקורד • אֶכּוֹרְד • aChord
פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי
علم النفس الاجتماعي للتغيير الاجتماعي

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM
الجامعة العبرية في اورشليم القدس

חלון לחברה החרדית

חוברת למורה

צילום: Blake Campbell / Unsplash

חברת למורה / חלון לחברה החרדית

גרסה 2

כתיבה: נטאשה אובולסקי, ענת יונה עמדי, הלית ניר

ייעוץ פסיכו-חברתי: ד"ר ליאת נצר, ענבל סיפריס

עורכת ראשית: הלית ניר

ייעוץ מקצועי: אהרון גפן

עיצוב גרפי: סטודיו אוסו באיו

© כל הזכויות שמורות לתחום חינוך

מרכז אקורד, פברואר 2021

חלון לחברה החרדית

תוכן עניינים

4	הקדמה
5	מטרות החוברת
6-18	מערכי שיעור
19-22	התערבויות
23-35	נספחים ועזרים להנחיה

* החוברת נכתבה בלשון נקבה מטעמי נוחות בלבד אך מתייחסת לכלל המגדרים באופן שווה

הקדמה

מורה יקר/ה,

החברה הישראלית מתאפיינת כחברה המורכבת מקבוצות מגוונות, השונות אלה מאלה בצורה מהותית. גם בימים כתיקונם קשה לגשר על הפערים הללו, אולם בתקופות משבר, כמו תקופת הקורונה, ניכר כי השסעים והמחלוקות רק הולכים ומעמיקים.

הקבוצה החרדית, שהיא קבוצה סגורה ומתבדלת בחברה הישראלית, מתמודדת בימים אלה, ימי הקורונה, עם אתגרים לא פשוטים ובנוסף הולכת ומתעצמת תחושת הביקורת והכעס של קבוצות אחרות כלפיה. ניכר כי היא סובלת במיוחד מחוסר סובלנות, מסטראוטיפים שליליים ומחוסר היכרות בסיסי של חברי קבוצות אחרות עם המגוון של האנשים והדעות הקיים בה.

כדי לאפשר לתלמידינו חינוך אפקטיבי לשותפות בכלל, ולחנכם לסובלנות כלפי החברה החרדית בפרט, מרכז אקורד* מגיש לכם חוברת זו, המורכבת ממערכי שיעור מלאים ומפורטים המיועדים לתלמידים שאינם מכירים היטב את החברה החרדית. נושאי השיעורים:

◀ **החברה החרדית כחברה מגוונת והטרוגנית**

◀ **הפחתת סטראוטיפים כלפי החברה החרדית**

◀ **הצגת הציבור החרדי בתקשורת במשבר הקורונה**

בנוסף, מצורפות שתי התערבויות שיכולות לשמש הן בכיתה והן בבית הספר:

◀ **הכנת פוסטר על הטרוגניות של החברה החרדית**

◀ **פאנל לתלמידים עם נציגים מהחברה החרדית**

בברכת הצלחה,

צוות חינוך מרכז אקורד

**להצטרפות לרשימת
תפוצה של חומרים נוספים
אפשר להיכנס לקישור**
<https://tinyurl.com/shimushi>

*מרכז אקורד פועל בתחום החינוך לשותפות כדי להטמיע ידע וכלים מעולם הפסיכולוגיה החברתית בקרב שחקנים בשדה החינוכי הפועלים לקדם יחסים שוויוניים, סובלניים ומכבדים בין הקבוצות החברתיות והאתניות השונות בחברה הישראלית. בקרו אותנו באתר <https://achord.huji.ac.il>.

מטרות החוברת

מטרת על:

התלמידים יפתחו סובלנות חברתית כלפי החברה החרדית.

מטרות ביניים:

- ◀ התלמידים יתפסו את החברה החרדית כחברה מגוונת והטרוגנית.
- ◀ התלמידים יפחיתו סטראוטיפים שליליים כלפי החברה החרדית.
- ◀ התלמידים יפתחו רגישות להכללות המתקיימות כלפי הציבור החרדי באמצעי התקשורת.

המלצות לשימוש בחוברת:

בחוברת נמצאים 3 מערכי שיעור ו-2 התערבויות המיועדים לשמש כערכה מלווה בנושא הסובלנות כלפי החברה החרדית לאורך שנת לימודים אחת. מומלץ להשתמש בכל השיעורים ובכל ההתערבויות לאורך השנה. הסדר המומלץ לשימוש:

1. שיעור מס' 1, זהו שיעור מבואי וכללי שנועד לעורר סקרנות ולתת חשיפה לחברה החרדית.
2. התערבות מס' 1, זוהי התערבות שמחזקת את מה שנלמד בשיעור מס' 1 ויוצרת מעורבות פעילה של התלמידים בקידום התפיסה ההטרוגנית של החברה החרדית.
3. שיעור מס' 2, שעוסק באופן פעיל בהפחתת סטראוטיפים כלפי החברה החרדית.
4. שיעור מס' 3, שבו תכנים המתייחסים לנושאים שנלמדו בשיעורים 1 ו-2 באופן ממוקד במשבר הקורונה.
5. התערבות מס' 2, פאנל מסכם שיסגור את השיעורים בנושא החברה החרדית.

קהל יעד:

תלמידי תיכון (אפשרי לתלמידי חט"ב בהתאמת רמת התכנים).

שיעור 1 / החברה החרדית כחברה מגוונת והטרוגנית

מטרת השיעור:

התלמידים יתפסו את החברה החרדית כחברה מגוונת והטרוגנית.

מטרות ביניים:

- ◀ התלמידים יכירו מגוון של דמויות בחברה החרדית.
- ◀ התלמידים יתוודעו לקשת הדעות בעולם החרדי לגבי סוגיות שנויות במחלוקת בחברה ישראלית: מעמד האישה, שירות צבאי, יחס למדינה.
- ◀ התלמידים ינסחו שאלות שהיו רוצים לשאול חרדים.

משך השיעור:

סדנה בת 90 דק'.

עזרים נדרשים:

הדפסת נספח 1 (או העתקת התמונות למצגת), הדפסת נספח 2 - כרטיסיות לעבודה בקבוצות (לפי מספר המשתתפים), גישה לאינטרנט (טלפונים).

מבנה השיעור:

מס' תוכן	תיאור	מתודה	משך
1	פתיחת השיעור: מה אנו חושבים על החברה החרדית?	< עירור סקרנות לגבי החברה החרדית, איסוף אסוציאציות ודעות קדומות.	15 דקות
2	האם כל החרדים הם "אותו הדבר"?	< חברי קבוצה שונה נתפסים כנראים ומתנהגים "אותו הדבר", אולם הם שונים זה מזה.	15 דקות
3	דוגמאות למגוון בתוך החברה החרדית	< הצגת דמויות חרדים ודיון בסוגיות חברתיות המעסיקות אותנו בקשר עם החברה החרדית.	5 דקות
4	מאירים על האחר	< הדגמת הפיכת האמירה הנחרצת על החברה החרדית לשאלות סקרניות.	5 דקות
5	עבודה על שאלות	< התלמידים בוחרים נושא שמעניין אותם מתוך מה שעלה באיסוף בחלק הראשון של השיעור ומחברים שאלות על החברה החרדית.	15 דקות
6	דיון וגיבוש השאלות	< הצגת השאלות בכיתה, חידודן וחיבורן למאגר שאלות כיתתי.	25 דקות
7	סיכום	< סיכום	5 דקות

מה אנו חושבים על החברה החרדית?

מטרות השיעור:

בשיעור של היום נתמקד באחת הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית והיא קבוצת החברה החרדית. השיעור נועד לעורר בנו סקרנות ועניין כלפי החברה החרדית. בשיעור נבחן את האופן בו אנו תופסים את האנשים והנשים בחברה החרדית ונכיר אותם קצת יותר.

שאלה לכיתה

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ כתבי במרכז הלוח את השאלה "מה אנחנו חושבים שאנחנו יודעים על החברה החרדית?"

לפני שנכיר קצת יותר את החברה החרדית, בואו ננסה לחשוב לרגע מה אנחנו חושבים שאנחנו יודעים על החברה החרדית.

אני מזמינה אתכם להעלות את כל המחשבות שיש לכם על החברה החרדית, על אורח החיים שלהם, על העמדות שלהם, על היחס שלהם כלפי קבוצות אחרות בחברה.

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ כתבי את התשובות בצורת שמש, סביב השאלה. התחילי במילים "החרדים/החרדיות הם...". ובקשי השלמות למשפט. עודדי את התלמידים להיות כנים ולא "לצנזר" את הדעות שלהם. יחד עם זאת הימנעי מכתובת ניסוחים מסיתים וקיצוניים על הלוח.

◀ נסחי את האמירות בצורת נושאים. דוגמאות לניסוח יכולות להיות:

- הנשים החרדיות אינן עובדות.
- החרדים אינם תורמים לכלל האוכלוסייה הישראלית.
- החרדים אינם מתגייסים לצבא.

בדקי את מקורות הידע

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הציגי את תמונות החרדים בנספח 1, אפשר להעתיקן למצגת.

האם הדעות שהעלנו על הלוח נובעות מהיכרות אישית שלכם עם נציגי חברה החרדית? מי מכם מכיר מקרוב אדם חרדי? אלו מקורות ידע יש לכם על החברה החרדית?

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון "מה קורה כשילדים פוגשים לראשונה אדם חרדי?"

<https://tinyurl.com/seret1>

בואו נצפה בסרטון על ילדים שפגשו אדם חרדי. שימו לב להבדלים ביניהם במה שהם שאלו אותנו.

מה לדעתכם קרה בסרטון? אילו הבדלים היו בין הילדים שהכירו חרדים קודם לבין הילדים שלא הכירו חרדים?

אפשר ללמוד מהשאלות של הילדים שטענו שהם מכירים חרדים, שהם כבר גיבשו תמונה ברורה על כל החרדים: למשל שהם לא עובדים, או שהם לא עומדים בצפירה.

2

15 דקות

שלב 2 / האם כל החרדים הם "אותו הדבר"?

הסבר התופעה

מה בעצם קורה לכולנו כשאנו מגבשים דעה על אנשים מקבוצה חברתית החיצונית לנו, כאלו שאנו לא מכירים היטב ולא פוגשים ביום-יום שלנו? האם מישהו מכיר את המילה הומוגני? פירוש המילה הומוגני הוא אחיד, עשוי מקשה אחת. לבני אדם יש נטייה מולדת לראות אנשים ששייכים לקבוצה אחרת בצורה הומוגנית.

דרך העיניים שלנו החרדים נראים מאוד דומים, באופן שקשה להבדיל ביניהם. מחקרים מראים שכך הם גם חושבים עלינו. למרות שאנחנו חיים באותה מדינה וחולקים אותה דת, אנחנו תופסים אותם כקבוצה הומוגנית גם במראה וגם באופי, הם נראים לנו קצת אותו הדבר.

הערות למורה: *

◀ הגדרה מפורטת לסטראוטיפ ניתן למצוא בשיעור 2

כמו שראינו גם בסרטון וגם בדברים שנאמרו על הלוח, עצם זה שאנחנו רואים את כל החרדים כדומים זה לזה, גורמת להתפתחות של סטריאוטיפים שחלקם שליליים כלפי הקבוצה. הסטריאוטיפים השליליים הללו מסוכנים מכיוון שהם גורמים לנו לחוש רגשות שליליים כלפי כל החרדים, גם אם איננו מכירים אותם.

מה אפשר לעשות כדי לפרק את התפיסה הזו לדעתכם?

הסתכלות בתופעה דרך עיניים חרדיות

לפני שנדבר על הסטראוטיפים שמתפתחים בעקבות התפיסה ההומוגנית של החרדים, נבדוק לרגע האם החרדים בעצמם חושבים שכולם אצלם אותו הדבר.

דוגמה לכך יכולה להיות בלבוש של החרדים: למתבונן מהצד, חברי הקבוצה החרדית נראים מאוד דומים באופן בו הם מתלבשים. בואו נראה סרטון שבו מציג איש צעיר מהחברה החרדית עצמה, את החוויה שלו על ההבדלים בלבוש בתוך חברה זו.

שאלות על הסרט:

◀ אילו זרמים חרדיים מוזכרים בסרטון?

◀ אילו סוגי תלבושות ראיתם בסרטון? מה דומה בתלבושות ומה שונה?

◀ ראינו שיש מגוון של זרמים בחברה החרדית וגם הבדלים בלבוש ביניהם. איזה עוד הבדלים יכולים להיות לדעתכם בין אנשים בחברה החרדית?

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון "האם כל החרדים נראים אותו הדבר?"

<https://tinyurl.com/seret2>

הערות למורה: *

◀ עודדי את התלמידים להרחיב את החשיבה בנושא המגוון, למשל מגוון תחומי עיסוק, מגוון מנהגים, מגוון התייחסויות לנושאים שונים ועוד.

3

שלב 3 / דוגמאות למגוון בתוך החברה החרדית – 5 דקות

חשיבה על האמירות שעל הלוח

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ חזרי להסתכל יחד עם התלמידים על האמירות שלהם שמופיעות על הלוח. נסו ביחד לחשוב אילו נושאים מרכזיים עלו מתוך האמרות: הקיפו אמירות השייכות לאותה הקטגוריה בצבע זהה. למשל נושא משותף יכול להיות "היחס כלפי נשים" או "היחס לחברה ישראלית" או "תפקידים במשפחה" וכ"ו.

האם האמירות הללו סטראוטיפיות בעיניכם? למה?

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ קישור למשחק:

<https://tinyurl.com/shonim>

◀ הציגי את לוח הקיר שבקישור (על מקרן או בזום), או שלחי את הלינק לתלמידים. הנחי אותם ללחוץ על הדמות שבחרו, ואז על כפתור Flip על מנת להפוך את הקלף. לבחירת דמות אחרת אפשר ללחוץ על Back ולחזור על הפעולה.

גיוון בחברה החרדית

האמירות שנכתבו על הלוח יכולות להיות סטראוטיפיות או לשקף תחושה שכל החרדים הם אותו הדבר. כדי להתרשם מהמגוון שיש בתוך החברה החרדית, נשחק משחק קטן. אבקש מכם לבחור קלף אחד שבו מופיעה אישה חרדית וקלף אחד שבו מופיע גבר חרדי, מתוך הדמויות המופיעות על הלוח. בלחיצה על כפתור נהפוך את הקלף ונגלה מי הדמות. אז בואו נשחק "את מי תרצו להכיר היום?".

שלב 4 / הופכים סימן קריאה לסימן שאלה – 5 דקות

4

סקרנות כלפי החברה החרדית

כדי להפוך את הכותרות שכתבנו קודם לסימני שאלה, ננסה לחשוב על שאלות שפותחות אותנו למגוון או להטרוגניות שיש בחברה החרדית ומאפשרות לנו לשאול שאלות שמסקרנות אותנו על הנושא, במקום להניח הנחות כלליות על החברה החרדית.

לדוגמה: בואו ניקח את הנושא: "החרדים אינם עובדים" וננסה להפוך אותו לשאלות. למשל, ניתן לשאול את השאלות הבאות:

◀ מה אחוז החרדים/חרדיות שיוצאים לעבוד?

◀ מה עושים חרדים שאינם עובדים?

◀ האם יש הבדל בין גברים חרדים לנשים חרדיות בבחירת מקומות העבודה?

5

15 דקות

שלב 5 / חיבור שאלות על החברה החרדית

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ חלקי את התלמידים לשלוש או לקבוצות קטנות. כל קבוצה תקבל כרטיסיה (מצורפת בנספח 3).
- ◀ בסיום הפעילות, אספי את התלמידים חזרה למליאה.
- ◀ שימי לב שהשאלות לא מגבירות יותר את הסטראוטיפים כלפי החברה החרדית. הדגישי שהשאלות אמורות לעודד חשיבה על מגוון: האם יש כל מיני חלקים בחברה החרדית? למי מתאימה האמירה ולמי פחות?

חיבור שאלות על החברה החרדית

בחרו את אחת האמירות המופיעות על הלוח. רשמו אותו בראש הדף בצורה של אמירה. למשל: "חרדים אינם עובדים". סובבו את הדף, כעת משימתכם היא להפוך את האמירה הנחרצת לרשימה של שאלות שיכולות להאיר מזוויות שונות על הנושא שבחרתם לעסוק בו. נסחו 3-4 שאלות הקשורות לנושא ומעניין אתכם לקבל עליהן תשובות. כתבו את השאלות על הכרטיסיה. תוכלו להיעזר ברשת האינטרנט לחיפוש רעיונות לשאלות, אם יש לכם גם זמן לחיפוש תשובות לשאלות הללו, כתבו את התשובות בצד השני של הכרטיסיה.

25 דק'

שלב 6 / דיון

6

דיון במליאה:

בואו ננסה לשמוע אילו שאלות ניסחתם ומה מעניין אתכם לדעת על החברה החרדית.

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ ערכי סבב שבו כל קבוצה משתפת בשאלה אחת או יותר שכתבו על הנושאים השונים.
- ◀ התייחסי לנושאים הבאים:
  - מה הייתה האמירה שכתבתם ועל אילו הנחות יסוד היא נשענה? (מה הנחתם שאתם יודעים?)
  - אילו שאלות שאלתם ועל אילו הנחות יסוד הן נשענות? (מה אתם מניחים עכשיו?)
  - אילו שאלות חדשות עולות בכם בעקבות התרגיל אחרי שנחשפתם לאינטרנט/שאלות של תלמידים אחרים?

5 דקות

שלב 7 / סיכום

7

סיכום השיעור

בשיעור היום דיברנו על הסטראוטיפים שיש לנו כלפי החברה החרדית. ראינו שהחברה החרדית היא לא הומוגנית כמו שהיינו עשויים לחשוב בהתחלה. מטרת השיעור הייתה להרחיב אופקים ולגלות את המגוון שקיים בחברה החרדית. האם גיליתם דברים שלא ידעתם על החברה החרדית? האם המידע החדש ומגוון השאלות ששאלתם השפיעו על התפיסות שיש לכם על החברה החרדית? האם אתם סקרנים ללמוד ולהכיר דברים נוספים?

מענה לשאלות

שיעור 2 / הפחתת סטראוטיפים כלפי החברה החרדית

מטרת השיעור:

התלמידים יעסקו בהפחתת סטראוטיפים כלפי החברה החרדית.

מטרות ביניים:

- ◀ התלמידים יחשפו לסטראוטיפים כלפי קבוצות שונות באוכלוסיה.
- ◀ התלמידים יזונו בסכנות העולות מסטראוטיפים.
- ◀ התלמידים יתרגלו זיהוי סטראוטיפים.

משך השיעור:

סדנה בת 90 דק'.

עזרים נדרשים:

כרטיסיות לעבודה בקבוצות (הדפסת נספחים 3-4 לפי כמות המשתתפים).
העלאת שאלת סיכום לפדלט (he.padlet.com) ויצירת קישור.

מבנה השיעור:

משך	מתודה	תיאור	תוכן	
20 דק'	< סרטון + דיון	< סטראוטיפים כמנגנון טבעי שעם זאת עלינו להיות מודעים לסכנות הטמונות בו.	מהם סטראוטיפים?	1
15 דק'	< סרטון המחשה	< כיצד עשוי לחוש אדם החווה התייחסות פוגענית עקב השתייכותו לחברה מסוימת?	כיצד מרגישה הכללה סטראוטיפית?	2
10 דק'	< סרטון המחשה	< כיצד אפשר להפחית סטראוטיפים מכלילים?	צמצום חשיבה סטראוטיפית	3
25 דק'	< תרגיל	< מענה על שאלות לגבי הדמות לאחר מכן גילוי הסיפור האמיתי שלה	גילוי דמויות סותרות סטראוטיפים	4
20 דק'	< דיון באמצעות פדלט וסיכום	< האם הופעתם חיובית מהתנהגות של מישהו שבגלל החזות שלו ציפיתם למשהו אחר?	דיון וסיכום	5

20 דקות

שלב 1 / מהם סטראוטיפים?

1

מטרות השיעור:

היום נחשף לסטראוטיפים שעלולים להיווצר מהתבוננות באנשים שונים, ובפרט כלפי הסטראוטיפים שיש לנו על החברה החרדית. הגדרת סטראוטיפ היא: "סטראוטיפ הוא כל הכללה שאדם מייחס לאנשים עקב חברותם בקבוצה חברתית מסוימת".

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון "תכל'ס, לא רואים עלינו שאנחנו גזענים" <https://tinyurl.com/seret3>

◀ הזמיני את התלמידים לערוך דיון

דיון בכיתה:

מה ראינו בסרטון? כיצד זה קשור לסטראוטיפים?

סיכום הדיון

סטראוטיפים הם הכללות על קבוצות של אנשים. הכללות אלה הן האסוציאציות הראשונות שעולות בראשנו לגבי אנשים, על סמך הקבוצות שאליהן הם משתייכים. לסטראוטיפים יש ערך חשוב בהתמודדות בחיי היום-יום. לדוגמה, לא אבקש מילד ייעוץ על חסכונות בבנק, ולא אבקש מקשיש בן שמונים לעזור לי להחליף צמיג ברכב. יש לי סטראוטיפ מהיר על כך שילדים אינם מבינים בעולמות תוכן פיננסי, ושאנשים בני שמונים חלשים יחסית מבחינה פיזית. יכול להיות שאני טועה, אבל רוב הסיכויים הם שאיני טועה כאן, ולכן יש להכללות האלה חשיבות בהתמודדות עם המציאות.

למרות שסטראוטיפים הם מנגנון טבעי הם עלולים להיות מוטעים ואף להשפיע לרעה. גם אם הסטראוטיפ הוא לכאורה חיובי, הוא עדיין יוצר הסתכלות שטוחה וחד ממדית על קבוצה שלמה, ועשוי להפוך לפוגעני.

רבים מהסטראוטיפים שאנחנו מחזיקים בהם לגבי קבוצות אחרות נושאים דווקא תוכן שלילי. כלומר הסטראוטיפ מביא לידי ביטוי תפיסה שלפיה כלל חברי הקבוצה האחרת הם בעלי מאפיינים ותכונות שליליים (לדוגמה: כל האיטלקים שוביניסטים או כל האיטלקים הם פושעים). סטראוטיפים שליליים הם חמורים במיוחד, משום שהם מצביעים על תפיסה לא מקבלת ולא סובלנית כלפי האחר, ויש חשש שהם יובילו להתנהגות לא סובלנית ופוגענית כלפי חברים בקבוצות אחרות.

2

15 דקות

כיצד מרגישה הכללה סטראוטיפית? / שלב 2

הסבר התופעה

כאשר משתמשים בסטראוטיפ כלפי אדם השייך לקבוצה מסוימת, אנחנו יכולים לעורר תחושות קשות באותו אדם, שמרגיש שהוא נשפט על פי הסטראוטיפ שהוא נכלל בו, ולא על פי ההכרות האישית עמו. נצפה בסרטון שבו מתארים אנשים חרדים את הסטראוטיפים המוצגים עליהם.

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון מתוך התוכנית "חרדים" של אמנון לוי ואיתי דנקר <https://tinyurl.com/seret7>

שאלות על הסרט:

- ◀ מה תפס אתכם במה שראיתם?
- ◀ אילו רגשות אתם חושבים שעשויים לעלות אצל האנשים החרדים המוצגים בסרטון?
- ◀ מהן ההשלכות השליליות שיש על אנשים חרדים בגלל הסטראוטיפים הללו?

3

10 דקות

סטראוטיפים מנוגדים / שלב 3

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון "מדינה ללא חרדים" - עמירן דביר <https://tinyurl.com/seret8>

צמצום חשיבה סטראוטיפית

נתבונן בסרטון של עמירן דביר, שהינו זמר חרדי ידוע. הוא מנסה להתמודד עם החוויה של סטראוטיפים כלפי הציבור החרדי.

דגשים למורה - רקע תיאורטי:

◀ מחקרים מראים שניתן לצמצם את החשיבה האוטומטית והסטראוטיפית שלנו על ידי כך שנדמיין דמויות שנוגדות את הסטראוטיפים או נפגש איתן. החשיפה לאנשים או המחשבה על אנשים שהמאפיינים וההתנהגות שלהם סותרים את הסטראוטיפ הקיים יוצרות חשיבה מורכבת וגמישה יותר, ובאופן כללי מקטינות את ההסתמכות על סטראוטיפים כלפי חברי קבוצת החוץ, ובמקרה שלנו - כלפי הקבוצה החרדית.

שאלות על הסרט:

- ◀ מה ראיתם בסרטון?
- ◀ מה עמירן דביר מנסה לעשות?
- ◀ איזה מסר אתם לוקחים איתכם מהסרטון?

סיכום

בסרטון עמירן דביר מציג לנו פנים פחות מוכרות לנו מתוך החברה החרדית. כך אנחנו פוגשים אנשים וארגונים שבעשייה שלהם אולי סותרים סטראוטיפים שיש לנו על חרדים. ההמחשה הזו יכולה לגרום לנו לחשוב מחדש על תפיסות כמו התפיסה שחרדים אינם תורמים למדינה ולאזרחיה.

4

25 דקות

גילוי דמויות סותרות סטריאוטיפים / שלב 4

תרגיל

כמו שראינו היום בשיעור, יכולים להיות לנו כל מיני סטריאוטיפים ודעות כלפי קבוצות בחברה הישראלית. בפעילות הבאה ננסה לתרגל אילו סטריאוטיפים עולים בנו כשאנו רואים דמות, ואיך הם משתנים כאשר אנו מכירים את הדמות יותר לעומק. מיד תקבלו כרטיסיה ובה דמות מסוימת ורשימת שאלות (כל קבוצה תקבל כרטיסיה של דמות אחרת). ענו בכתב על השאלות ולאחר מכן נציג את תשובותיכם בכיתה.

מה דעתכם על מה שקרה בתרגיל? (סיכום התרגיל יעשה מיד בפדלט)

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ חלקי את הכיתה לקבוצות.
- ◀ חלקי אחת מכרטיסיות ה"פרופיל האישי" - את הגבר או את האישה לכל קבוצה (נספחים 3-4) והנחי את התלמידים לענות בכתב על השאלות. לאחר מכן, בקשי מכל קבוצה להציג את תשובותיה לגבי הדמות שקיבלו. לאחר כל הצגה כזו ספרי על הדמות ועל הביוגרפיה האמיתית שלה (הרחבה על כל דמות מופיעה בנספחים 3א, 4א).

5

20 דקות

דיון וסיכום / שלב 5

דיון באמצעות פדלט

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ כתבי את השאלה הבאה בפדלט והפני אליו את התלמידים:
- כתבו משפט שבו מתואר סטריאוטיפ שהשתנה אצלכם בעקבות התרגיל הקודם והדגימו כיצד אותו סטריאוטיפ השתנה ומה הפתיע אתכם.** דוגמה למשפט יכולה להיות: "לא חשבתי שחרדים עוסקים בספורט, והופתעתי לראות אישה חרדית עוסקת בריצה תחרותית של מרתון".
- ◀ עברי עם התלמידים על התשובות שנכתבו בפדלט.

סיכום

בשיעור הזה ראינו שסטריאוטיפים מתעוררים בנו באופן טבעי כשאנו פוגשים אנשים או אפילו רואים אותם בתמונה. החברה החרדית מעוררת בנו סטריאוטיפים רבים וחלק מהם נובעים מכך שבצעם אנחנו לא מכירים אנשים מהחברה הזו ולא נתקלים בהם באופן יומיומי.

חלק מהסטריאוטיפים הללו יכולים להפוך להכללות פוגעניות על חברי הקבוצה הזו. אולם, התפיסות הללו לא תמיד משקפות את המציאות האמיתית.

בתרגילים שעשינו גילינו שאם מכירים יותר לעומק אנשים מהחברה החרדית, מגלים אצלם דברים שיכולים לסתור את הסטריאוטיפים שיש לנו כלפיהם.

שיעור 3 / הצגת הציבור החרדי בתקשורת בתחילת משבר הקורונה*

מטרת השיעור:

*השיעור מתייחס להתנהלות הציבור החרדי בתחילת משבר הקורונה, וייתכן שאינו משקף את השינויים שחלו מאז.

התלמידים יחשפו לסטראוטיפים העולים בתקשורת כלפי החברה החרדית בזמן הקורונה ויבינו כיצד הסטראוטיפים הללו מתעצמים בעיתות משבר.

מטרות ביניים:

- ◀ התלמידים יבינו את תפקידה של התקשורת בהבניית המציאות שלנו כקהל צופים.
- ◀ התלמידים יעקבו אחרי ההקצנה בסטראוטיפים כלפי חרדים בתקופות משבר כמו הקורונה.
- ◀ התלמידים יפחיתו את תפיסותיהם הסטריאוטיפיות ביחס לציבור החרדי על ידי הצגת תמונה מורכבת של הציבור במשבר הקורונה, חשיפה למגוון הקיים בו והעלאת מודעות לקולות הביקורתיים מתוך חברי הקבוצה על ההתנהלות של הקבוצה.

משך השיעור:

סדנה בת 90 דק'.

עזרים נדרשים:

הדפסת נספחים 5-6 לפי כמות המשתתפים.
העלאת שאלת סיכום לפדלט ויצירת קישור.

מבנה השיעור:

משך	מתודה	תיאור	תוכן	
20 דק'	< סרטון + דיון	< השפעת התקשורת על דעות הצופים	התקשורת כמעצבת מציאות	1
25 דק'	< תרגיל כיתה 1	< כיצד מוצג הציבור החרדי בתקשורת בתקופת הקורונה?	הציבור החרדי בתקשורת בזמן הקורונה	2
15 דק'	< תרגיל כיתה 2	< בתוך הציבור החרדי עצמו נשמעים קולות שונים על ההתנהלות בתוך הציבור בזמן הקורונה	ביקורת פנימית של הציבור החרדי	3
20 דק'	< דיון	< דיון בפערים שנראים לעינינו בין החומרים שנחשפנו אליהם בתרגיל הראשון ובתרגיל השני	דיון	4
10 דק'	< סיכום	< כיצד אנו יכולים להפעיל חשיבה ביקורתית כלפי התמונה שמצטיירת דרך אמצעי התקשורת?	סיכום	5

1

20 דקות

שלב 1 / התקשורת כמעצבת מציאות

מטרות השיעור:

אחד המקורות שמעצבים את תפיסת המציאות שלנו באופן כללי וספציפית גם את האופן שבו אנחנו רואים ותופסים קבוצות אחרות - הוא כלי התקשורת. ביום יום אנחנו מקבלים באופן שוטף נתונים, מידע ופרשנויות של כלי התקשורת השונים - בטלוויזיה, ברדיו, בעיתונים וגם ברשתות החברתיות. לאור הכוח הגדול והאחריות הכבדה שיש לכלי תקשורת בעיצוב השקפת העולם שלנו ותפיסתנו קבוצות אחרות, עולות שאלות התבוננות חשובות שבהן נרצה לגעת בשיעור הנוכחי - האם המידע שאנחנו מקבלים על קבוצות אחרות תמיד יהיה שלם ומקיף? באיזה אופן חברי הקבוצה מוצגים ומיוצגים? האם נקודת המבט שמוצגת לנו מחזקת סטריאוטיפים או מחלישה אותם? במהלך השיעור נתייחס לשאלות הללו נתמקד באופן ספציפי בחברה החרדית ובאופן שבו היא מוצגת בכלי התקשורת הישראליים בתקופת משבר הקורונה. מיד נצפה בסרטון שבו מוצגת אישה חרדית בשם **דינה טורנהיים**. היא מתארת כיצד לדעתה התקשורת מתארת את החברה החרדית.

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הקריני את הסרטון "אתם מכירים אותנו רק מהטלוויזיה" <https://tinyurl.com/seret5>

דיון בכיתה:

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הזמיני את התלמידים לערוך דיון

- ◀ פרטו את הסטראוטיפים אותם מציינת דינה (לדוגמה: לחרדים יש המון ילדים, חרדים לא משלמים מיסים וכד').
- ◀ אילו רגשות מביעה דינה טורנהיים בדבריה?
- ◀ מה המסר שלה בסרטון?

2

15 דקות

שלב 2 / הציבור החרדי בתקשורת בזמן הקורונה

תרגיל כיתה 1

חפשו כתבה המתייחסת לציבור החרדי בזמן משבר הקורונה (או בהקשר לכל משבר רלבנטי אחר) בכלי התקשורת. הכתבות יכולות להיות מהטלוויזיה, מהעיתונות הכתובה או הדיגיטלית או מהרדיו. כתבו את כותרות הכתבות שמצאתם. קראו את הכתבות והשיבו על השאלות הבאות בפאדלט (או על דף)

- ◀ כיצד מוצג הציבור החרדי בכתבה?
- ◀ אלו שאלות לדעתכם היו התלמידים שואלים היום על הציבור החרדי בעקבות משבר הקורונה?
- ◀ מה אתם/ן הייתם שואלים היום אנשים מהחברה החרדית?

הערות למורה: *

< בנספח 5 מופיעים מספר טקסטים הלקוחים מכתבות שפורסמו על הציבור החרדי: במידה וישנם תלמידים שמתקשים למצוא כתבות, או שברצונך לעבור ביחד עם התלמידים על דוגמאות מהעיתונות, ניתן להיעזר בטקסטים הללו.

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ סכמי בדיון את התשובות של התלמידים (אפשר להיעזר במעבר תוך כדי על התשובות המופיעות בפאדלט).
- ◀ הציגי בסיכום תמות משותפות שעולות מתשובות התלמידים:
  - מה האופן שבו מוצגים החרדים בכתבות?
  - אילו שאלות התלמידים היו רוצים לשאול על/את הציבור החרדי?

15 דקות

ביקורת פנימית של הציבור החרדי / 3 שלב 3

3

תרגיל כיתה 2 /

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

- ◀ חלקי לתלמידים את הטקסטים בנספח 6.

- ◀ לפניכם שלוש כתבות בהן הכותבים מתייחסים לאופן בו מוצג הציבור החרדי בתקשורת במשבר הקורונה. קראו והשיבו בפאדלט על השאלות הבאות:
- ◀ מהן טענות הכותבים לגבי ייצוג הציבור החרדי?
- ◀ מה בכתבה התחבר למה שאני מכיר ויודע?
- ◀ מה פתח לי כיווני חשיבה חדשים או חשף אותי למידע חדש?
- ◀ אלו שאלות הייתי רוצה לשאול בעקבות הקריאה?

4

שלב 4 / דיון

20 דקות

דיון בכיתה:

? שאלות מנחות:

< מה המידע החדש שהתקבל אצלכם בנוגע לחברה החרדית?

< האם ישנן עמדות או תפיסות בנוגע לאוכלוסייה החרדית, באופן כללי וגם ספציפית בתקופת משבר הקורונה, שהשתנו בעקבות קריאת הטקסטים בתרגיל השני?

< האם ובאיזה אופן השתנו השאלות שאתם מעוניינים לשאול את הציבור החרדי? (עשויות לעלות שאלות קשות לציבור החרדי או ביחס לחלקים מתוכו וחשוב להעביר את המסר שהן לגיטימיות כחלק מהדיון).

< באיזה אופן אתם רואים כעת את הכתבות שקראנו בתרגיל הראשון? האם אתם מתבוננים עליהן בצורה יותר ביקורתית? האם קיבלתם נקודת ראות שונה או משלימה?

דגשים למורה - הנחיות לעבודה:

◀ הדגישי את הפערים שנוצרו בין המידע שהתקבל בתרגיל הראשון (בו נחשפו התלמידים בעיקר לחומרים שמחזקים סטריאוטיפים) למידע שהתקבל בתרגיל השני (בו נחשפו התלמידים בעיקר לחומרים שמערערים על הסטריאוטיפים).

5

שלב 5 / סיכום

10 דקות

סיכום

במהלך השיעור נחשפנו לכתבות שונות שמציגות את החברה החרדית בתקשורת של משבר הקורונה. ראינו שכלי התקשורת לא רק משקפים מציאות אלא גם מעצבים אותה ואת האופן שבו קבוצות שונות נתפסות. כל כתבה או מאמר מביא נקודת מבט כלשהי, ובה מוצג לנו מידע בצורה מסוימת. כדי להבין את התופעה בצורה השלמה והמקיפה ביותר - עלינו מוטלת האחריות להיחשף לעוד מקורות מידע ולהתבונן בחומרים שמוצגים בפנינו ביקורתית.

עלינו לשאול את עצמנו שאלות כמו - מי עומד מאחורי הכתבה ומהי נקודת מבטו? האם הוצגה בפניי התמונה המלאה? עד כמה הכתבה מראה את הגיוון הקיים בתוך הקבוצה שאותה מתארים? האם המידע מעצים סטריאוטיפים או מחליש אותם?

ככל שנשאל את עצמנו יותר את השאלות האלה ונצרוך את המידע שאנחנו מקבלים תוך הפעלת חשיבה ביקורתית וריבוי מקורות מידע, כך התפיסות והעמדות שלנו יתבססו על התבוננות רחבה ומורכבת יותר. חשוב לציין כי התבוננות זו אין משמעותה הימנעות משאלות, גם קשות וביקורתיות, ביחס לחרדים או לכל קבוצה אחרת - אלא שההסתכלות היא מורכבת ועשירה יותר. כך גם ניטה פחות להכללות שליליות והפעלת סטריאוטיפים באופן אוטומטי על קבוצות שלמות מתוך התנהגות של נציגים בלבד.

העלאת המודעות שלנו לקולות המגוונים והביקורתיים בחברה החרדית מסייעת לנו למצוא חיבורים ולחזק סולידריות וערבות הדדית שהיא הכרחית לקיומנו בתקופה זו. כולנו נמצאים באותה סירה ועומדים מול אותם איומים ומכאן החשיבות בעשייה משותפת בתקופה זו.

1 התערבות

רקע:

במחקר (שמוצג בהמשך) נבדקה ההשפעה של פוסטר המתאר דמויות שונות מאותה הקבוצה על היחס של קבוצה אחרת אליה. נמצא שלפוסטר הייתה השפעה חיובית כאשר נתלה בבית הספר. ניתן להעתיק את הרעיון שמאחורי הפוסטר להתערבות על היחס של התלמידים כלפי החברה החרדית.

מטרת ההתערבות:

להראות מגוון והטרוגניות הקיימים בחברה החרדית ולהפחית תפיסות שליליות של התלמידים כלפיהם.

הכנת הפוסטר:

התלמידים יאספו מגוון של דמויות מהחברה החרדית, השונות זו מזו בגיל, בעיסוק ומאפיינים אחרים. ליד כל דמות התלמידים יכתבו את התיאור של הדמות וכמה תכונות שלה. הפוסטר יתלה בכיתה/במסדרונות בית הספר.

דוגמאות לפוסטרים שמעודדים תפיסה הטרוגנית:

עירוני ד' בתל אביב - חברה חרדית

פרויקט חברתי- מי חרד מחרדים?

דינה דיין
חרדית שהיא גם שמאלנית, לא מוותרת על החלום להיות חברת כנסת

הרב יצחק יוסף
הרב הראשי לישראל

אסתי שושן פובליציסטית, פרסומאית ופעילה חרדית פמיניסטית. מייסדת תנועת "נבחרות-נשים חרדיות לייצוג שוויון וקול"

ליצמן שר הבריאות
אני לא יודע מה לעשות

דורון אורבך
ראש הקבוצה לאלקטרוניקה בבר אילן

עו"ד אברהם יוסטמן
סמנכ"ל קרן קמ"ח

שמואל ועליה הבדלה
זוג הורים חרדים לארבעה ילדים, בהם בת לסבית ובן הומו,

עמותת חרדים לסביבה
היא ארגון סביבתי שהוקם על ידי יהודה גנוט, מנהיג קהילתי בפתח תקווה

מלך זילברשלאג
אמשיית רשת ואיש ניו מדיה

רחל עזריה, 42
פוליטיקאית ישראלית, מתגוררת בירושלים ואם ל-4 במחאה החברתית של קיץ 2011, הייתה עזרה אחת המנהיגות המאהל הירושלמי וממובילות צעדת העגלות שדרשו תנאים טובים יותר לגידול ילדים.

ד"ר לאה נס, 58
הייתה חברת כנסת מטעם הליכוד, יש לה 5 ילדים, מתגוררת בבגעת שמואל. תקנה חוק עבודת נשים, בכך שאמרה שאין לפטר עובדת ששהתה במעון לנשים מוכות.

יהודה משי זהב
המנכ"ל של זק"א

שולי רנד
זוכה שני פרסי אופיר ופרס שר החינוך לתרבות יהודית בתחום מפעל חיים

הרב יעקב ישראל איפרגן
המכונה "הרנגון". כיניו זה ניתן לו בעקבות השמועות על יכולתו לאבחן מחלות ובעיות במבט עיניו.

אורט חולון - חברה ערבית

תיאור המחקר:

קבוצה של חוקרים בצרפת (2013) בחנה האם ניתן לצמצם את התפיסה ההומוגנית והשלילית כלפי המיעוט המוסלמי בצרפת על ידי שימוש בפוסטרים שמציגים את המגוון הקיים בקרב הקהילה הזו.

מהלך:

הניסוי התבצע בשדה החינוכי במספר בתי ספר תיכוניים. בכל בית ספר, צוות המחקר תלה בכיתות הלימוד ומחוץ למשרד המנהל פוסטר שהציג תמונות פנים של אזרחים צרפתים מוסלמים במגוון גילאים. ליד חלק מהתמונות צוין גם שם האדם, גילו ותכונת אישיות שמאפיינת אותו - למשל, ימימה, בת 59, אופטימיסטית מטבעה. בתחתית הפוסטר הופיע סלוגן שביטא בצורה קליטה את העיקרון שהפוסטר ביקש להדגים: "מה שהופך אותנו לדומים - זה שכולנו שונים". הפוסטרים נשארו תלויים במשך שבועיים. כעבור חמישה שבועות מתחילת הניסוי, ושלושה שבועות אחרי שהפוסטרים הוסרו, בדקו החוקרים מספר פרמטרים: את המידה שהתלמידים תופסים מוסלמים בצרפת כדומים זה לזה, המידה שבה הם היו רוצים להכיר ולהתקרב לאזרחים מוסלמים, ומדדים שקשורים באפליה והדרה.

תוצאות:

ממצאי המחקר הראו שתלמידים שנחשפו לפוסטרים תפסו את חברי הקבוצה המוסלמית בצרפת כפחות דומים זה לזה, היו נכונים יותר לאינטראקציה עימם, ותמכו פחות בנקיטת מדיניות מפלה כלפיהם. כלומר, עצם הימצאותם של פוסטרים שהציגו את השונות הקיימת בקרב קבוצה אחרת, יכולה להשפיע לחיוב על התפיסה ההטרוגנית של אותה קבוצה.

2 התערבות

רקע:

פאנל נציגים הוא כלי להכרות עם חברי הקבוצה החרדית בפרט, וחברי קבוצות חוץ בכלל. במהלך הפאנל יושבים התלמידים בחדר עם כמה נציגים/נציגות מהחברה החרדית ונחשפים לסיפורי חיים שונים בתוך הסביבה המוכרת של בית הספר. בפאנל יש לתלמידים אפשרות לשאול שאלות (רצוי בהכנה מראש) וליצר היכרות ישירה עם חרדים. הפאנל עשוי לספק חשיפה ראשונית לתלמידים שייתכן ולא נחשפו אל נציגים מהחברה הזו בעבר.

מטרת ההתערבות:

מטרתו של פאנל נציגות מחברה חרדית היא לקדם אצל התלמידות תפיסה הטרוגנית יותר של החברה החרדית דרך היכרות עם מגוון הקיים בתוך החברה החרדית.

רציונל פסיכולוגי:

לאנשים יש נטייה טבעית לראות קבוצות אליהן הם לא משתייכים (אנו קוראים לזה בשפה הפסיכולוגית קבוצות חוץ) כהומוגניות (דומות) יותר בהשוואה לקבוצה אליה הם משתייכים (קבוצת הפנים). תפיסה זו מתבטאת בקושי להבחין בהבדלים בין אנשים מקבוצת החוץ ובתפיסתם כדומים זה לזה במישורים שונים - החל מהמראה החיצוני שלהם ועד לתכונותיהם, עמדותיהם, ודעותיהם.

תפיסת ההומוגניות מהווה חסם בקידום יחסים בין קבוצות מכיוון שהיא מקדמת תפיסות מכלילות כלפי קבוצת החוץ. למשל, עמדות שליליות כלפי אדם בודד מקבוצת החוץ מוכללות כלפי כל חברי הקבוצה שלו, על בסיס תפיסתם כדומים זה לזה. מכאן, שתפיסה הומוגנית של קבוצת חוץ מהווה תשתית לקיומם של סטראוטיפים, דעות קדומות וביטויים התנהגותיים שליליים שונים (כגון אפליה וריחוק חברתי).

קידום תפיסה הטרוגנית של קבוצת החוץ נועד לצמצם את נטייתם של אנשים לראות את חברי קבוצת החוץ כדומים זה לזה. כדי להגביר את התפיסה הטרוגנית, קבוצת החוץ צריכה להיות מוצגת באופן מגוון ובמישורים שונים (המחשת הגיוון בעולמות תוכן שונים).

משך הפאנל:

120-60 דק'

הכנת הפאנל:

1. בחירת משתתפי הפאנל ובניית הפאנל (פירוט בהמשך).
2. הכנת התלמידים: תיאור המשתתפים בפאנל וחיבור שאלות בכיתה לפני הפאנל (מצורף דף הכנה בנספח 7).
3. סיכום הפאנל אחרי שהתרחש.

עקרונות מנחים לבניית פאנל

הצגת חברה חרדית כקבוצה מגוונת:

במהלך הפאנל חשוב להביא לידי ביטוי את השונות בין הדוברים. כדאי להציג סיפורי חיים שונים, לייצג זרמים שונים בתוך החברה החרדית, להראות תפיסות ועמדות שונות לגבי הנושאים המוצגים. השונות יכולה לבוא לידי ביטוי הן בין משתתפי הפאנל עצמו או בקבוצות שונות בחברה החרדית שהם יזכירו בדבריהם.

הטרוגניות בתחומים שונים:

על מנת ליצור הכללה של עיקרון ההטרוגניות (להראות שהיא לא רלוונטית רק לתחום אחד), חשוב להדגים את השונות במישורים שונים (למשל, שונות במראה, בעמדות ובתפיסות, בהתנהגות, במנהגים וכו'). לכן חשוב ששאלות הפאנל יתייחסו לתחומים מגוונים.

הצגת חברי קבוצת החוץ במקביל ולא בנפרד ומניעת החרגה:

כאשר מדגימים את השונות, חשוב שהיא תודגם על ידי הצגת המגוון בקבוצת החוץ (תכונות, מראה, עמדות, תחביבים, וכו') במקביל, על מנת למנוע את תפיסת הדוגמאות כמקרים בודדים ולא מייצגים. בנוסף על מנת למנוע החרגה של הדמויות המשתתפות בפאנל (תפיסה שהן יוצאות דופן ולא מייצגות את כלל הקבוצה), מומלץ שהדמויות לא תוצגנה כקיצוניות ויוצאות דופן מחברתן וכך גם שיעידו על עצמן כמייצגות את החברה החרדית ולא כחריגות.

חשיפה למאפיינים חיוביים משותפים:

במסגרת הדגמת ההטרוגניות של קבוצת החוץ, חשוב גם לכלול מאפיינים משותפים חיוביים שיש בהם דמיון לחברי קבוצת הפנים (במה חברה חרדית דומה לחברה דתית ציונית או במה הנשים החרדיות דומות לנשים הדתיות ולתלמידים עצמם). בדרך זו, מגדילים את המכנה המשותף בין התלמידים לבין חרדים ומסייעים בדרך נוספת להפחתת התפיסות השליליות. יחד עם זאת, חשוב לא להציג רק מאפיינים חיוביים משותפים, ולשמר את ההבדלים בין הקבוצות (בין חרדים לדתיים, למשל). על מנת לא לייצר איום על הזהות הקבוצתית הנפרדת של קבוצת הפנים של התלמידים.

לא להנציח את הסטריאוטיפים המוכרים מחד, אך לייצר תמונת מצב אמינה מאידך:

ביצירת המגוון בקבוצת החוץ, חשוב שהשונות המודגמת תהיה גם בלתי טריוויאלית ותביא לידי ביטוי גם חלקים חדשים בקבוצת החוץ שאינם מוכרים בדרך כלל לתלמידים. במידה והמגוון ישקף שונות שאינה חורגת מההכללות השכיחות על הקבוצה הנתונה, ההדגמה יכולה לעשות נזק ולהשריש את התפיסה הסטריאוטיפית הקיימת. במקביל - חשוב לא להציג אך ורק מקרים שסותרים את הסטריאוטיפ בכדי שלא לפגוע באוטנטיות ובאמון של המשתתפים בדוגמאות הנתונות.

דוגמא לשאלות למשתתפים בפאנל (מנוסח למשתתפות שהן נשים):

- ◀ ספרו על עצמכן, מהו הרקע המשפחתי שלכן, במה אתן עוסקות?
- ◀ לאיזה זרם בתוך החברה חרדית אתן משתייכות ומה הייחודיות שלו לעומת זרמים אחרים?
- ◀ מה אתן אוהבות בחברה חרדית? למה אתן הכי מתחברות?
- ◀ איך זה להיות אישה בחברה חרדית?
- ◀ איזו ביקורת יש לכן על החברה החרדית?
- ◀ על אלו נושאים קיימת אי הסכמה בתוך החברה החרדית?

נספחים

נספח 1

1

צילום: נועם מושקוביץ, אתר YNET

צילום: אייל טואג, אתר הארץ

נספח 3 - פרופיל אישי לדמות / להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach3>

3

פרופיל אישי לדמות

מה רמת ההשכלה של הדמות

(תיכונית? על תיכונית? אוניברסיטה?)

שם הדמות:

מה המקצוע של הדמות?

גיל הדמות:

מה התחביבים של הדמות?

מצב משפחתי
של הדמות:

מה חשוב לה בחיים?

מקום מגורים
של הדמות:

לאיזו קבוצה
בחברה הישראלית
הדמות משתייכת?

נספח 4 - פרופיל אישי לדמות / להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach4>

4

פרופיל אישי לדמות

מה רמת ההשכלה של הדמות

(תיכונית? על תיכונית? אוניברסיטה?)

שם הדמות:

מה המקצוע של הדמות?

גיל הדמות:

מה התחביבים של הדמות?

מצב משפחתי
של הדמות:

מה חשוב לו בחיים?

מקום מגורים
של הדמות:

לאיזו קבוצה
בחברה הישראלית
הדמות משתייכת?

נספח 3א - פרופיל אישי לדמות / להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach3a>

3א

פרופיל אישי

מקום מגורים: בית שמש

שם: ברכה (ביטי) דויטש

קבוצה בחברה הישראלית: יהודים - חרדים

גיל: 31

מצב משפחתי: נשואה ואם ל-5 ילדים **רמת השכלה:** תואר שני בייעוץ חינוכי

מקצוע:

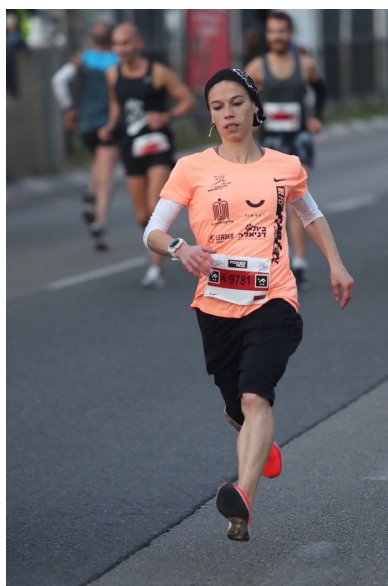
עובדת בארגון "נפש יהודי" ואחראית לסניף בארה"ב. הארגון מקדם תוכניות בדגש יהדות לסטודנטים יהודים ונותן להם הזדמנות ללמוד בישראל ולהתחבר לארץ. היא יזמה קמפיין לגיוס כספים להקמת "בית דניאלה" - מרכז יומי שיקומי לנוער (12-18) שסובלים מאנורקסיה או בעיות נפשיות.

תחביבים:

ריצה - ביטי היא אלופת ישראל בריצת חצי מרתון (2018) ובריצת מרתון (2019), אלופת מרתון ירושלים (2018) לישראליות, ובעלת שיא המסלול לישראליות למרתון זה. בצעירותה התאמנה בטאקוונדו. היא החלה להתאמן בריצות ארוכות, בשנת 2015 בהיותה בת 25. היא נוהגת לרוץ בחצאית ובכיסוי ראש. היא מתאמנת בקבוצת הריצה הירושלמית "הרוח השנייה" בהדרכתם של אתי ויורם איינר.

מה חשוב לה בחיים:

להעביר את המסר שאם יש לאנשים חלום או משהו שחשוב להם, הם לא צריכים להתפשר על הערכים שלהם כדי להגשים את זה. התחרתה בהריון בחודש השביעי. ויתרה על חלומה לרוץ באולימפיאדת טוקיו בריצת המרתון בגין הזות התחרות ליום לשבת.

צילום: עמית שאבי, מתוך סרטון של 'ידעות אחרונות'

צילום: אורן אהרני

נספח 4א - פרופיל אישי לדמות / להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach4a>

4א

פרופיל אישי

שם: יואב ללום

מקום מגורים: קריית גת

גיל: 41

קבוצה בחברה הישראלית: יהודים - חרדים

מצב משפחתי: נשוי

רמת השכלה: תואר שני במשפטים

מקצוע:

עריכת דין חברתית. היה עמית במכון מנדל למנהיגות. שימש כראש לשכתו של הראשון לציון, הרב אליהו בקשי דורון. הקים מספר מוסדות חינוך במגזר החרדי הספרדי בירושלים. כמו כן עוסק בהתנדבות במקומות הבאים: משמש כיו"ר משותף של החטיבה החברתית של לשכת עורכי הדין, חבר בית הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין מחוז ירושלים, יו"ר של מספר פורומים במחוז ירושלים.

תחביבים:

שחיה בכריכה, רכיבה על אופנוע, צלילה, התנדבות בארגונים חברתיים.

מה חשוב לו בחיים:

ערכים מוסריים יהודיים של "אהבת לרעך כמוך" ושל שוויון. מוביל 15 שנה מאבק באפליה הדתית בחינוך הדתי הספרדי, ומייסד עמותת "נוער כהלכה" לטיפול בנושא האפליה ואי השקיפות בקבלת תלמידים ותלמידות מזרחיים למוסדות חינוך במגזר החרדי. היה העותר בפרשת עמנואל. משרת מילואים פעיל וקצין במילואים בדרגת סרן, משרת ברבנות הצבאית, הבן שלו בשירות סדיר. תומך בהשכלה גבוהה בחברה החרדית, היה יו"ר אגודת הסטודנטים של הקמפוס החרדי בקריה האקדמית.

אבירי הצדקה החברתי
שולח מילה ראוה ואסור ללום הם הוכיחם בכפר סמי מיכאל הוא מוענק לאנשים החשובים ביותרם לבגדים הפסיים החברתיים ומתן שוויון החברתיים על אודות יקבל גם 5,000 שקלים מדובר בפרס המוענק במסגרת הארבעה ועודת הכסף כליל את מר"ם יפה ברנדין, רון רבנו ורחל יונה מיכאל על מילה כתבו השמעותיות במחנכים "על שנייה לאיתנות המנהיגה המשמעותית חסנים לרשות ונכונות לחבר הקהילה האמיתית, ובמקרה דור העצמי" על אסור כתבו "על מעלות מורה למינה האמיליה לבן האחרים הערכים ויקריבו חסן אחרות שוויונית" את זכייתו של ללום בפרס "ב מחנכים החברתיים והחברתיים ללב בסיבובי קריבו החברתיים במסגרת חינוך החרדי על רצף ערתי" הפרס מוענק על ידי עמותת סמי מיכאל הטקס התקיים אתחול בניית חייבה המשמעותית סמי מיכאל ראש המטה יונה יונה מיכאל ללום מיכאל ואסור כתבו אלוהים עליון רבנות קריית גת

26 דרישות אחריות | יום חמישי, כ"ח בשיון תשע"ז | 22.6.2017

נספח 5 - טקסטים תומכי סטריאוטיפים מהתקשורת /

להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach5>

5

קטע מס' 1

למרות העלייה במספר החולים בציבור החרדי, שם עדיין לא כל כך מאמינים בקורונה. יש גורל, יש אלוהים ויש תורה ששומרת עלינו. כך ראינו את החתונה בבית שמש, עם 1,000 בני אדם שרקדו בכיף. וזה גם מה שקורה בבני ברק. חתונות מתקיימות בכתים, בחצרות וברחובות, עם התקהלויות גדולות והתעלמות מהקורונה. וכך גם בישיבות. בתחילה אמר הרב קנייבסקי שחייבים להמשיך בלימוד תורה. אחר כך הוא נאלץ להסכים שהלימוד ייעשה בכיתות של עשרה אנשים. שלשום יצאה הוראה לסגור לחלוטין את החיידרים והישיבות, אבל הרב קנייבסקי הודיע שהלימודים ימשכו. הוא לא יכנע לשלטון הזה. מדובר בפצצה מתקתקת, שתפגע קודם כל בחרדים ואחר כך בישראל כולה.

(נחמיה שטרסלר, במקום השמצות, תודה לשב"כ. פורסם ב-"הארץ" - 20.3.20)

קטע מס' 2

ברחוב החרדי נצמדים להוראות היגינה שפורסמו במאה ה-19 האברכים ותלמידי הישיבות, שרגילים להתכנס בקהלים העולים על 100 איש, נותרו אדישים להנחיות משרד הבריאות ולא שינו את הרגליהם - אך נמשכו במיוחד לכתבי הרב עקיבא אייגר, שהנחה את חסידיו איך להיאבק בכולרה. עשרות האברכים והתלמידים שהצטופפו מול לוח המודעות בשעות הצהריים בישיבת מיר, בשכונת בית ישראל בירושלים, התרכזו במיוחד במודעות החדשות שנתלו שם בימים האחרונים. המודעה שתפסה את מרב תשומת הלב לא היתה זו עם הנחיות משרד הבריאות - אלא שתי מודעות שבהן צילומים מתוך כתבי הרב עקיבא אייגר, רבה של העיר פוזנן בפולין, שנכתבו בזמן התפרצות מחלת הכולרה לפני כמאתיים שנה ובהם הנחה את חסידיו כיצד לצמצם את התפשטות המגפה.

(אהרון רבינוביץ ושירה קדרי-עובדיה, פורסם ב-"הארץ" - 13.3.20)

קטע מס' 3

חשיפת "כל העיר": ההפקרות אתמול בערב ברחוב ברגמן בבית וגן - עשרות חרדים חגגו בחתונה
למרות ההנחיות החדשות שפרסם משרד הבריאות, ביניהן איסור התקהלות מעל 10 אנשים, אתמול בערב (ראשון, 15.3) התקיימה ברחוב ברגמן בבית וגן חופה בה השתתפו עשרות אורחים, שלא שמרו על ההנחיות - גם לא על הקריאה לשמור על מרחק של שני מטרים האחד מהשני. למרות ההנחיות החדשות, לא כולם ברחוב החרדי נשמעים, ולראייה - החופה בה השתתפו עשרות אורחים בבית וגן.

(מערכת "כל העיר", בחצר האחורית של ירושלים לא חוששים להידבק ולהדביק, פורסם ב-"כל העיר ירושלים" - 16.3.20)

נספח 5 - טקסטים תומכי סטריאוטיפים מהתקשורת (המשך)

5

קטע מס' 4

ההחלטה של "שר התורה" הרב חיים קנייבסקי בן ה-92 להורות לתלמידי הישיבות, תלמודי התורה והחידושים הסרים למרותו להמשיך בלימוד התורה כרגיל, בעוד בני גילם החילונים והדתיים, יהודים וערבים, מושבתים בביתם מחמת הקורונה, עוררה באופן טבעי כעס בציבור הלא-חרדי. עשרות אלפי צעירים, נשאי הווירוס בפטנציה, ממשיכים להצטופף יחד בכיתות ובבתי המדרש, ולאחר מכן עלולים להפיץ את המגיפה, ובעתיד חלילה להעמיס על מערכת הבריאות המתקשה עוד מאות ואלפי חולים.

מרבית הישראלים לא מתעניינים בנוגע לנעשה בתוך האוטונומיה. יש אמנם כעס על כך שבחורי הישיבות לא מתגייסים לצה"ל ושכספי המסים "שלנו" מממנים את לימודם. אבל בכל הנוגע לחיים עצמם, אנחנו מניחים להם. לא מפריע לנו שהרבנים דנו את מאות אלפי מאמיניהם למלכות קצבאות בה הם אינם זוכים ללמוד מאומה שיעזור להם להתפרנס בשוק העבודה המודרני. אנחנו לא מתעניינים בזה שנשים צעירות נאלצות להינשא בגיל 19, ללדת תריסר ילדים ואם הם מבקשות להתגרש מבעל מתעלל, או פשוט לעזוב את העולם החרדי, הן מוצאות עצמן נתונות לחסדי בית דין רבני בו הן בעמדת נחיתות מובנית. ומחוץ לתוכניות "תעודה" צהובות של אמנון לוי, אנחנו בקושי מודעים להתעללויות מיניות שבדרך כלל אינן מדווחות.

פתאום, כשהרבנים מסרבים לפעול בהתאם להוראות משרד הבריאות ואנחנו חוששים שהם יהפכו למפיצי-על של המגיפה הנוראה, אנחנו נזכרים לדאוג למה קורה בתוך האוטונומיה החרדית. אבל מי שהרשה עד היום לקנייבסקי ודומיו לשלוט ביד רמה בנתיני האוטונומיה החרדית, ללא התערבות, לא יכול עכשיו לבוא בטענות.

(אנשיל פפר, מי שנועסים על הנחיות הרב קנייבסקי לחסידינו יכולים רק להאשים את עצמם. פורסם ב-"הארץ" - 16.3.20)

נספח 6 - טקסטים סותרים סטריאוטיפיים מהתקשורת /

להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach6>

6

קטע מס' 1

הפרשנית המדינית הבכירה של 'חדשות 12' דנה וייס ציטטה הערב "גורם בכיר בסביבת מקבלי ההחלטות" שאמר כי "הממשלה חוששת כי בשל התמונות החוזרות מהחברה החרדית של אי קיום הוראות משרד הבריאות - ישראל תגיע למצב של איטליה", שכידוע סופרת אלפי הרוגים. זאת בעקבות תמונות מחתונה בודדת בה הפרו באופן בוטה את ההנחיות.

לדבריה, הגורם הבכיר אמר כי, "אם נהיה איטליה זה בגלל ההתנהגות של חלק מהציבור החרדי שלא מפנים את המצב, ממשיך בחיים, נדחס באוטובוסים, מקיים חתונות ומצטופף בישיבות. הם לא מבינים מול מה אנחנו עומדים פה ובעוד שבוע-שבועיים זה עלול להתפוצץ לכולנו בפרצוף". מי שהיה שם כדי לענות לה בזמן אמת הוא הפרשן דתי של הערוץ, הכתב לענייני חרדים יאיר שרקי, שאמר כי "יש יותר ממיליון חרדים בישראל. רובם הגדול פועל לפי כל ההוראות וההנחיות. אי אפשר להכליל ציבור שלם בגלל חלק קטן ושולי. בניגוד לפרסומים - הם סגרו את כל הישיבות". עוד ציין כי "משפחות גדולות וברוכות ילדים יתקשו מאד להסתגר בבית צפוף לאורך זמן, ללא אינטרנט שמאפשר פתרונות למידה ופנאי מרחוק וללא רכבים פרטיים שמאפשרים לוותר על תחבורה ציבורית". עוד הוסיף כי: "זה ציבור גדול ומגוון. יש בו קהילות שמחמירות אף יותר מדרישת המדינה ויש כאלו שעדיין מזלזלות, בעיקר כי הן לא מודעות ולא חשות אמון כלפי רשויות המדינה. אי אפשר להכליל ציבור גדול כזה במשפט, גם אם מישוהו כבר מתכוונן לוועדת החקירה".

(מתוך: יעקב אבוביץ, אנטישמיות בשידור חי: "אם נהיה איטליה זה בגלל התנהגות חלק מהחרדים". פורסם

בחדשות היהדות החרדית - 20.3.20)

קטע מס' 2

בשל התפשטות נגיף הקורונה, ובהתאם להנחיות מרבית הרבנים, נסגרו רבים ממקוואות הגברים בישראל. אך היו שהשאירו את שעריהם פתוחים, והיו שמצאו 'פתרונות' שונים ומשונים.

כן, אני מדבר על אלו שנכנסו לטבול במקווה כלים, וזיהמו את המים בו הטבילו אחר כך כלים, ששימשו אחר כך למאכל. והיה אם יתברר שאתה נשא של נגיף הקורונה, ובגללך נדבק אדם מבוגר שחלה ואולי גם מת. נראה לך שתעלה למדור השביעי בגן עדן בזכות מסירות נפשך לטבול בערב שבת? האם עשית נחת רוח לבוראך כאשר צפצפת על הנחיות גורמי הרפואה, על הוראות הרבנים והעדפת את טובתך האישית תוך סיכון חיי אדם?

רוצים להוסיף טהרה לכבוד שבת קודש? בהחלט. הנה כמה דרכים: להתקלח תחת זרם מים חזק במקלחת למשך 4 דקות עד שיישפכו עליך תשעה קובין מים שאובין, או ליטול ידיים ארבעים פעמים כפי שלימד הבן איש חי, שמטהר כמו מקווה.

אבל לסכן חיים של אנשים של אחרים? מי התיר זאת לכם? שלמה המלך כבר הזהיר אותנו בקהלת, "אַל תְּהִי צְדִיק הַרְבֵּה, וְאַל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, לְמַעַן תִּשְׁוֶמְם". על רוצחים בפוטנציאל, שמסכנים חיים כדי למלאות את סיפוקם הרוחני האישי, מתאים לומר את הביטוי של חז"ל של טובל ושרץ בידו - רק שהשרץ הזה, עוד יהרוג את כולנו.

(שלומי זייבלד, אל תהי צדיק הרבה: טובלים ושרץ בידם/ טור דעה. פורסם ב-"כיכר השבת" - 30.3.20)

נספח 6 - טקסטים סותרים סטריאוטיפיים מהתקשורת (המשך)

6

קטע מס' 3

חרדים רבים - רוב המגזר, בעצם - הם ממש לא "האוכלוסייה החרדית" הזו שמדברים עליה עכשיו במדינת, זו שצריכה טיפול מיוחד בהתגוננות מפני נגיף קורונה. אנחנו כן מחוברים ומעודכנים - איש-איש בדרכו. אכפת לנו מעניינים של חיים ומוות, אנו שומרים על הכללים, לא יוצאים מהבית ככה סתם, לא מתקהלים, שוטפים ידיים והכול. אני כועסת על המצב הזה שמביא אותי לערוך הסברה ולומר: "היי, תשמעו, אנחנו לא כאלה פסיכים ומטומטמים כמו שראיתם בחדשות. אנחנו נורמליים". אבל אני ממש מפחדת מהיום שאחרי: איך ייראה הקיטוב המגזרי? איך יסתכלו עלינו, האם גלי השנאה יתעצמו?

אותם אלה שאחראיים בשגרה על פשקווילים בסגנון "חרד"קים החוצה" או "צאו טמאים ממחננו" - הם הראויים כעת לקריאות בסגנון הזה בדיוק, אם לא חריפות יותר. הם רוצחים. הם רודפים. במדינת הלכה היפותטית, לפי חוקי התורה, הם היו זוכים לעונש החמור ביותר. אז האמינו לי - אנחנו החרדים כועסים וזועמים פי-כמה מהציבור הכללי על הפושעים שבתוכנו. רוב המגזר החרדי יעמוד מאחורי משטרת ישראל אם זו תתחיל להכניס לכלא את פורעי החוק הללו. הראשונים להיפגע מהאספסוף הזה הן החברות שלי בבני ברק או במודיעין-עילית שנמצאות בקבוצת סיכון, הראשונים להיפגע הם קרובי המשפחה שלי.

עכשיו יגידו לי, "אבל זה לא אספסוף, זה המיינסטרים. זה רבנים גדולים אצלכם". גם לרב גדול רוב המגזר לא מציית בהכרח. גם כשיצאה הוראה שיש להמשיך וללמוד בחיידר, למרות ההנחיות - הורים רבים בחרו שלא לשלוח את ילדיהם. לא כולם מצייתים לכל דבר בעיוורון. יש משהו היסטורי שקרה וקורה בימים אלה, וחשוב שתדעו: רבנים "פחות גדולים" התחילו לדבר בקול נגד הציות העיוור. וזה מטורף, כי יש פחד לא נורמלי במגזר החרדי-ליטאי לדבר נגד הממסד. לכן דווקא בזמן שבו המגזר החרדי מגביר את האמון שלו ברשויות המדינה, ומוריד קצת את האמון שלו במערכות פנים-מגזריות רקובות - דווקא עכשיו הכי חשוב להנכיח את הגיוון ואת המורכבות, לדעת להפריד, לא להכליל. רובנו שומרי חוק ותקנות, וגם אנחנו כועסים.

(אביגיל היילבורן. פושעים בתוכנו: אנחנו כועסים עליהם יותר מהחילונים. פורסם ב-29.3.2020 ynet)

נספח 7 - דף הכנה לתלמידים לפני השתתפות בפאנל עם חברים
מהקבוצה החרדית / להורדה: <https://tinyurl.com/nyspach7>

7

בחרו אחד מהמשתתפים בפאנל שסיפרו לכם עליו. דמיינו שאתם יושבים מולו.
מה הייתם רוצים לשאול אותו? כתבו 3 שאלות:

..... 1.

..... 2.

..... 3.

דמיינו שהאיש שישבתם מולו קיבל את הדף עם השאלות ושאל אתכם את
השאלות הללו. איך הייתם מרגישים לענות על כל אחת מהשאלות?

..... 1.

..... 2.

..... 3.

כתבו מחדש את השאלות שלדעתכם הן לא נעימות/לא מכבדות/ יוצרות רגש
שלילי או תקנו את הניסוח.

..... 1.

..... 2.

..... 3.

בחרו שאלה אחת מבין השאלות שלדעתכן היא הכי מעניינת/מסקרנת/הכי
היה נעים לענות לה. שתפו את השאלה בכיתה.

אקורד • אֶכּוֹרְד • aChord
פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי
علم النفس الاجتماعي للتغيير الاجتماعي

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM
الجامعة العبرية في اورشليم القدس

בהצלחה!

לשאלות ופרטים נוספים ניתן לפנות ל- aChord@mail.huji.ac.il